

Prawo swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach w Republice Słowackiej

Martina Gajdošová

Doktor nauk prawnych. Ukończyła studia na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie (1994) oraz na Wydziale Prawa tej samej uczelni (1997). Od 2002 r. pracuje w Katedrze Teorii Prawa i Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Trnawie, na którym w 2010 r. obroniła doktorat. Prowadzi zajęcia z teorii prawa i z zakresu wolności zgromadzeń. Prodziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Trnawie. Członek grupy roboczej Słowackiej Rady Adwokackiej zajmującej się historią adwokatury.

Freedom of Association and its Practical Application in the Slovak Republic

Freedom of association consists of a right to form associations and unions as well as a right to associate therein. Associations represent a natural and inevitable element of a pluralistic and democratic society. Optimal legal regulation enabling their existence and effective operation contributes to the stability of democratic establishment of the state. The article aims to review legal regulations governing associations in the Slovak Republic, with the underlying premise being that freedom of association belongs to fundamental rights. To that end, the article makes references to sources of law in Slovak Republic and also to the basic means of practical realization of freedom of association: people themselves, voluntariness, personal autonomy, separation of associations from the state, registration processes, legal conditions upon which state and judicial interventions are hinged, types of associations. The author seeks to describe the legal environment in which associations in the Slovak Republic operate, against the backdrop of legislative provisions and decisions of relevant state bodies and the judicial branch of government.

Prawo swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach należy do podstawowych praw i wolności. Generalnie w poszczególnych państwach zostało ustanowione przede wszystkim w konstytucji lub w podstawowym akcie prawnym, tworzącym ustawodawstwo państwowe¹.

1 Np. w Republice Czeskiej zasadniczym katalogiem podstawowych praw

Oprócz tego jest uregulowane w ustawodawstwie szczególnym, dotyczącym zrzeszania, wraz z właściwymi przepisami

i wolności jest Karta podstawowych praw i wolności, która tworzy porządek konstytucyjny Republiki Czeskiej i nie jest częścią konstytucji; ustawa konstytucyjna nr 23/1991 (Zbiór Praw) jest częścią porządku prawnego Republiki Słowackiej.

kodeksu cywilnego (ewentualnie postanowienia o stowarzyszeniach zostały wprowadzone jedynie do kodeksu cywilnego). Wyjątkiem jest Szwecja, gdzie nie istnieje ogólna regulacja prawna dotycząca organizacji *non-profit*, niemniej jednak są one uważane za osoby prawne². W państwach o systemie *common law* sytuacja wygląda inaczej. Na przykład w prawie angielskim nie istnieje powszechna doktryna, ani samodzielne ustawodawstwo, odnoszące się do stowarzyszeń. Zasady, które praktyko-

Źródła prawa swobodnego zrzeszania się w Republice Słowackiej

Pojęcia „stowarzyszenie” i „zrzeszanie” mają w obowiązujących słowackich regulacjach bardzo wiele form. Jednym z przejawów zrzeszania się jest wykonywanie prawa politycznego do wolnego zrzeszania się w stowarzyszenia.

Źródła powyższego prawa zawarte są w konstytucji, a następnie w międzynarodowych konwencjach dotyczących praw człowieka, które są dla Republi-

Gdy pytamy o europejski pogląd na zrzeszanie się, to musimy podkreślić, że nie istnieje samodzielne, jednolite ustawodawstwo dla stowarzyszeń.

wane są w powyższej dziedzinie, wynikają ze stowarzyszenia bieżącego prawa umownego, własności, prawa wykroczeń itp. Rozwój następuje w drodze sądowego rozpatrywania przypadków z zakresu stowarzyszeń³.

Gdy pytamy o europejski pogląd na zrzeszanie się, to musimy podkreślić, że nie istnieje samodzielne, jednolite ustawodawstwo dla stowarzyszeń. W pojedynczych państwach członkowskich obowiązują różnorodne narodowe regulacje prawne dotyczące zrzeszania się i działają tam różne podmioty, realizujące prawo swobodnego zrzeszania, tak jak wynika to z tradycji narodowych i historii. Mimo że podstawowe zasady prawa swobodnego zrzeszania się są zachowane wszędzie, to dodatkowo ujednolicająco działają postanowienia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (także poza granicami Unii Europejskiej), który stopniowo tworzy interpretację powyższego prawa i jego ochrony.

ki Słowackiej wiążące. Na poziomie wewnątrzpaństwowym prawo to kształtowane jest przez ustawę o zrzeszaniu się w stowarzyszenia, w postanowieniach ogólnych kodeksu cywilnego dotyczących ogólnie osób prawnych, oraz w postanowieniach regulujących niektóre formy stowarzyszeń. Tak jak w innych państwach, interpretacja tego prawa jest kultywowana oraz rozwijana przez naukę prawa oraz poprzez działalność organów stosujących prawo. W działalności słowackich organów stosujących prawo duże znaczenie mają postanowienia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz – z powodu długiej wspólnej historii – także prawnej – postanowienia sądów czeskich.

Przy konkretnym wyliczaniu źródeł prawa można wskazać: art. 29 ust. 1 Konstytucji Republiki Słowackiej: „Prawo swobodnego zrzeszania jest gwarantowane. Każdy ma prawo wraz z innymi osobami do zrzeszania się w stowarzyszeniach, spółkach lub innych towarzystwach”. Prawo swobodnego zrzeszania się można w jego podstawie podzielić na dwie podstawowe kategorie – prawo swobodnego zrzeszania się w partiach politycznych oraz prawo swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach. Kolejny ustęp ma następujące brzmienie: „Obywatele mają prawo do zakładania partii politycznych i ruchów

2 Carl Hemström, *Business and Private Organizations*, „International Encyclopedia of Comparative Law” 2002, vol. XIII, chapter 8, s. 20.

3 Tamże, s. 19. Autor bazował na porównaniu autorów Loyda i Fletchera z lat 30. i 80. XX wieku.

politycznych oraz do zrzeszania się w nich” (art. 29 ust. 2 Konstytucji Republiki Słowackiej). Tak zostało to zapisane w Konstytucji Republiki Słowackiej, istnieją tutaj także dwie oddzielne ustawy⁴, a stanowisko w powyższej sprawie zajął także Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej, który wyraził „rozmiar“ praw politycznych w następujący sposób: „Jeżeli chodzi o charakter polityczny prawa zrzeszania się, ten oznacza ambicję uczestnictwa w formowaniu i tworzeniu systemu politycznego. W powyższym brzmieniu prawo zrzeszania się oznacza znaczący stopień procesu, za pośrednictwem którego jednostka pochodząca z masy indywidualnych podmiotów prawnych integruje społeczeństwo dla celów forsowania i przetwarzania własnej woli oraz przenosi interesy indywidualne na poziom interesów ogólnospołecznych. Powyższy proces jest w pierwszej kolejności konstytucyjno-prawnie determinowany wolnością wypowiedzi (art. 26 ust. 1 i 2), następnie prawem spokojnego zgromadzenia się w drugim stopniu (art. 28), prawem swobodnego zrzeszania się w stopniu trzecim (art. 29 ust. 1) i kończy się realizacją prawa zrzeszania się w partiach politycznych i ruchach (art. 29 ust. 2)”⁵.

Konstytucja Republiki Słowackiej stanowi więc, że prawo swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach gwarantuje się każdemu, określa jego rozdział od państwa i ustanawia ustawową możliwość ograniczenia powyższego prawa – jeżeli jest to niezbędne w społeczeństwie demokratycznym dla bezpieczeństwa państwa, do ochrony porządku publicznego, do zapobiegania przestępstwom lub do ochrony praw i wolności innych osób⁶. Postanowie-

nia, jak konkretnie realizować powyższe prawa, są częścią regulacji ustawowej.

Krótko po listopadzie 1989 r., który w naszym społeczeństwie przyniósł wielkie zmiany, już w marcu 1990 r., w okresie Republiki Federalnej Czechosłowacji, została przyjęta ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw) o zrzeszaniu się obywateli, wraz z innymi ustawami ważnymi i obowiązującymi do dziś, które regulują prawa polityczne: prawo do zgromadzeń i prawo petycji⁷. Powyższa ustawa na Słowacji nadal obowiązuje, a podlegała tylko niewielkim zmianom. Po podziale federacji i powstaniu Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej w 1993 r. istniała prawie identyczna regulacja także w Czechach, ale z początkiem obowiązywania nowego kodeksu cywilnego, od dnia 1 stycznia 2014 r., regulacja odnosząca się do stowarzyszeń stała się integralną częścią kodeksu, natomiast stara ustawa została uchylona.

Konstytucja Republiki Słowackiej wymienia kilka przykładów zrzeszania się – oprócz spółek, stowarzyszeń i wspólnot oraz partii politycznych i ruchów są także regulowane Kościoły i wspólnoty wyznaniowe (wolność wyznania w art. 24), organizacje związkowe (art. 37 – wolność zrzeszania się dla ochrony swoich interesów gospodarczych i socjalnych), stowarzyszenia narodowościowe (art. 34). Konstytucyjnie ustanowione prawo do prowadzenia działalności gospodarczej (art. 35) ma swoją szczególną regulację ustawową, odnoszącą się do wykonywania prawa zrzeszania się, na przykład poprzez spółki handlowe⁸. W końcu konstytucyjnie ustanowiona jest także możliwość zrzeszania się gmin oraz jednostek samorządu terytorialnego wyższego stopnia w zakresie zabezpieczenia wspólnego interesu (art. 66 ust. 1).

w społeczeństwie demokratycznym niezbędne dla bezpieczeństwa państwowego, do ochrony porządku publicznego, przeciwdziałania przestępczości lub do ochrony praw i wolności innych osób. (4) Partie polityczne i ruchy polityczne, jak również stowarzyszenia, spółki lub inne towarzystwa, oddzielone są od państwa.

7 Ustawa nr 84/1990 (Zbiór Praw) o prawie zgromadzeń, oraz ustawa nr 85/1990 (Zbiór Praw) o prawie petycji.

8 Por. szersze spojrzenie na zrzeszanie się według art. 20 karty w Republice Czeskiej: E. Wagnierová, V. Šimíček, T. Langášek, I. Pospíšil i in., *Listina základních práv a svobod. Komentář*, Praha 2012, s. 478.

4 Ustawa nr 85/2005 (Zbiór Praw) o stronnictwach politycznych i ruchach politycznych, oraz ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw) o zrzeszaniu się obywateli.

5 Z postanowienia Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, punkt 1.1, sygn. akt: PL. ÚS 11/2010-42.

6 Konstytucja Republiki Słowackiej, art. 29: (1) Prawo do swobodnego zrzeszania jest gwarantowane. Każdy ma prawo wraz z innymi osobami do zrzeszania się w stowarzyszeniach, spółkach lub innych towarzystwach. (2) Obywatele mają prawo do zakładania partii politycznych oraz ruchów politycznych oraz do zrzeszania się w nich. (3) Wykonywanie praw na podstawie ustępów 1 i 2 można ograniczyć tylko w przypadkach określonych w ustawie, jeżeli to jest

Do źródeł prawa swobodnego zrzeszania się należy zaliczyć międzynarodowe konwencje praw człowieka i obywatela czy inne ważne dokumenty, jednocześnie – dla naszych potrzeb – bez ich szerszej charakterystyki: Powszechną Deklarację Praw Człowieka (1948)⁹ oraz konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (1950)¹⁰, która w wyniku jej interpretacji przez orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka odgrywa zasadniczą rolę także w naszym porządku prawnym, następnie Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966)¹¹ wraz z uwzględnia-

jącym organizacje związkowe Międzynarodowym Paktem Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (1966)¹². Prawo do swobodnego zrzeszania się na poziomie międzynarodowym zostało także zagwarantowane dzieciom, mianowicie przez konwencję o prawach dziecka (1989)¹³. Ze szczególnym uwzględnieniem korzystania z prawa zrzeszania się w przestrzeni publicznego życia politycznego państwa została przyjęta konwencja o prawach osób z upośledzeniem zdrowotnym (2006), którą Republika Słowacka jest związana¹⁴.

9 Art. 20: Każdy ma prawo wolności do gromadzenia pokojowego i zrzeszania się i nikt nie może być zmuszany do członkostwa jakiegokolwiek stowarzyszenia.

10 Obwieszczenie Federalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych nr 209/1992 (Zbiór Praw); art. 11: 1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego gromadzenia się oraz do swobodnego stowarzyszenia się, włącznie z prawem tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla ochrony swoich interesów. 2. Wykonywanie tych praw nie może podlegać innym ograniczeniom niż te, które określa ustawa i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Niniejszy przepis nie stanowi przeszkody w nakładaniu zgodnych z prawem ograniczeń korzystania z tych praw przez członków sił zbrojnych, policji lub administracji państwowej.

11 Obwieszczenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych nr 120/1976 (Zbiór Praw), Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych; art. 22: 1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszenia się z innymi, włącznie z prawem do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych w celu ochrony swych interesów. 2. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tego prawa przez członków sił zbrojnych i policji. 3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia państw-stron konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy

z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej i ochrony praw związkowych do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej konwencji.

12 Obwieszczenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych nr 120/1976 (Zbiór Praw), Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych; art. 8.

13 Obwieszczenie Federalnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych nr 104/1991 (Zbiór Praw); art. 15: Państwa jako strony umowy konwencji zobowiązują się do uznawania prawa dziecka do wolności zrzeszania się oraz do wolności gromadzenia pokojowego. Wykonywanie powyższego prawa nie może być w żaden sposób ograniczane, wyjątek przedstawiają ograniczenia, które określa ustawa i które niezbędne są w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, bezpieczeństwa publicznego, przeciwdziałania zamieszkom i przestępstwa, ochrony zdrowia lub moralności lub ochrony praw i wolności innych osób.

14 Opublikowany pod numerem 317/2010 (Zbiór Praw); art. 29 – uczestnictwo w życiu politycznym i życiu publicznym: Strony umowy zagwarantują dla osób z upośledzeniem zdrowotnym prawa polityczne oraz możliwość ich wykorzystania w identycznym stopniu z innymi osobami i zobowiązują się, że oprócz tego będą aktywnie wspierać środowisko, w którym osoby z upośledzeniem zdrowotnym mogą efektywnie oraz w pełni uczestniczyć w kierowaniu spraw publicznych, bez dyskryminacji oraz w równym stopniu z innymi osobami, wspierać ich uczestnictwo w życiu publicznym wraz z uczestnictwem w *organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach* uczestniczących w życiu publicznym i politycznym państwa oraz uczestnictwie w działaniu i administracji partii politycznych; jak również tworzenia organizacji osób z upośledzeniem zdrowotnym oraz członkostwa w nich w celu reprezentowania osób z upośledzeniem zdrowotnym na poziomie międzynarodowym, narodowym, regionalnym i miejscowym.

Zrzeszanie w organizacjach związkowych jest także przejawem prawa do swobodnego zrzeszania się. Jego charakter prawny oraz wyjątkowość w porównaniu z innymi stowarzyszeniami polega na ochronie praw gospodarczych i społecznych, a jest w skali międzynarodowej gwarantowane przez konwencję Międzynarodowej Organizacji Pracy o wol-

wach politycznych, związkowych i obywatelskich, z którego wynika prawo każdego do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich dla obrony swoich interesów.

2. Partie polityczne na poziomie Unii przyczyniają się do wyrażania woli politycznej jej obywateli.

Proces przystępowania do konwencji europejskiej

Zrzeszanie w organizacjach związkowych jest także przejawem prawa do swobodnego zrzeszania się.

ności zrzeszania się i ochronie prawa do organizacji związkowych¹⁵. Państwa członkowskie Międzynarodowej Organizacji Pracy są obowiązane do wypełnienia szeregu obowiązków i zapewnienia w tym celu odpowiednich środków.

W kontekście europejskim należy dodać Traktat Lizboński. Artykuł 6 Traktatu o Unii Europejskiej odsyła do Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, której przyznawana jest identyczna moc jak umowom założycielskim. Powyższy artykuł określa również, że Unia Europejska przystępuje do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Karta, mimo szerokiego uznania prawa do swobodnego zrzeszania się, wydawać by się mogło, że bardziej podkreśla działalność w partiach politycznych oraz w związkach¹⁶:

1. Każdy ma prawo do swobodnego, pokojowego gromadzenia się oraz do swobodnego stowarzyszania się na wszystkich poziomach, zwłaszcza w spr-

zaczęły się w 2010 r. i podporządkowuje on Unię Europejską zewnętrznej kontroli sądowej w dziedzinie podstawowych praw Europejskiemu Trybunałowi Praw Człowieka. Celem tych znaczących zmian jest wzmocnienie ochrony praw jednostek. Prawa, wolności i zasady, które karta reguluje, muszą być odpowiednio stosowane, na przykład zgodnie z konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Tak więc wszędzie tam, gdzie na podstawie swoich przepisów dokumenty te są zgodne, mają zatem zakres, treść oraz dopuszczalne ograniczenia, tak jak są zdefiniowane przez orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Unia Europejska może zgodnie z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej również udzielać większego zakresu ochrony praw, przy czym postanowienia karty mogą dotyczyć państw członkowskich tylko wtedy, gdy te wykonują prawo unijne¹⁷.

Podstawa prawa do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach

Zrzeszanie się w stowarzyszeniach jest jedną z form przejawiania się społeczeństwa obywa-

15 Opublikowany pod numerem 489/1990 (Zbiór Praw).

16 Artykuł II 13: Swoboda zrzeszania się w stowarzyszeniach (w:) http://www.google.sk/search?source=ig&hl=sk&rlz=1W1GGLL_en&q=Charta+z%C3%A1kladn%C3%BDch+pr%C3%A1v+Eur%C3%B3pskej+%C3%BAnie&btnG=H%C4%BEada%C5%A5+v+Google&meta=lr%3D&aq=f&oq=; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:SK:PDF> (dostęp 8 grudnia 2009).

17 Bardziej szczegółowo o znaczeniu Traktatu Lizbońskiego zob. D. Šváby, *Lisabonská zmluva – posilnenie súdnej kontroly práv jednotlivcov* (w:) R. Procházka (red.), *Vnútroštátne súdy a európske súdy: spojené alebo paralelné svety?*, Plzeň 2010, s. 19 i n.

telskiego, która przedstawia gwarancję wolności obywatelskiej. Opiera się na rzeczywistym istnieniu i ochronie wolnej konkurencji sił politycznych w społeczeństwie demokratycznym. W szerszym zakresie prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach przez swą zinstytucjonalizowaną formę służy wolności słowa i wypowiedzi. Jego rola – zarówno dla społeczeństwa jak i dla państwa – jest nie do przecenienia.

Podstawą swobodnego zrzeszania się jest obowiązek państwa polegający na umożliwieniu zrzeszania się osobom oraz jego ochronie przed nieuzasadnionymi ingerencjami. Podstawowe zobowiązanie do ochrony powyższego prawa i nieingerowania zostało np. potwierdzone w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej: „art. 29 ust. 1 Konstytucji (prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach, spółkach lub innych wspólnotach) obliiguje organy państwowe, ewentualnie organy publiczne, aby nie ingerowały w wolność zrzeszania się, która przysługuje osobom prywatnym”¹⁸. Do podstawowych przesłanek wykonywania tego prawa należy działanie zbiorowe – działanie osób, osiągnięcie wspólnego celu, dobrowolność, samorządowy charakter, autonomiczna przestrzeń życia wspólnoty, odseparowanie od państwa, niedokonywanie podziału zysku. Motywem przewodnim jest wyraźnie uregulowana możliwość, kiedy państwo może wstąpić – działać – lub ingerować w wykonywanie powyższego prawa, wraz z udzieleniem ochrony sądowej członkowi przeciwko postanowieniu stowarzyszenia.

Stowarzyszenia – według ustawy o zrzeszaniu się obywateli – są jedną z form prawnych spośród wielu, ogólnie nazwanych – co prawda nieustawowo – „sektorem niezyskowym”. W powyższym sektorze *non-profit* działa duża liczba podmiotów, których pierwszorzędym celem nie jest osiągnięcie zysku, a jednocześnie nie reprezentują one państwa, lecz społeczeństwo obywatelskie. W słowackich stosunkach prawnych działają różne formy organizacji osób i organizacji majątku.

Prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach odnosi się do osób, zarówno fizycznych jak i prawnych, przy czym stowarzyszenie jest organizacją osób

Chodzi o przejaw zbiorowego osiągania wspólnych celów osób. Kilka osób może się zrzeszyć w identycznym celu. „Obywatele mogą zakładać stowarzyszenia, spółki, związki, ruchy, kluby oraz inne stowarzyszenia obywatelskie, jak również organizacje związkowe (dalej tylko „stowarzyszenia”) i zrzeszać się w nich”¹⁹. Realizację tego prawa prezentuje także proces utworzenia nowego podmiotu – stowarzyszenia. W realiach słowackich znalazła potwierdzenie zasada, że prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach dotyczy stowarzyszeń, które opierają się na różnych podstawach.

Zasada postępowania zbiorowego osób została podkreślona przy typowym odróżnieniu stowarzyszenia od organizacji *non-profit* świadczącej usługi publiczne, która z założenia jest organizacją typu zakładowego, a nie korporacyjnego²⁰. Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej potwierdził, że organizacja *non-profit* świadcząca usługi publiczne jako organizacja o charakterze majątkowym nie stanowi wykonywania prawa do swobodnego zrzeszania się²¹. Jej zamiarem jest wyłącznie tworzenie podstaw dla świadczenia usług publicznych przez osobę prawną, inną niż państwo lub inną niż samorząd terytorialny, w celu podwyższenia jakości ogólnych usług publicznych w środowisku konkurencyjnym. Istotnym przejawem prawa do swobodnego zrzeszania się oraz warunkiem niezbędnym do stosowania konstytucyjnych gwarancji wolności zrzeszania się jest właśnie działalność zbiorowa, zasada członkostwa oraz realizacji woli członków bezpośrednio lub za pomocą swoich organów.

19 §2 pkt. 1 ustawy nr 83/1990 (Zbiór Praw) o stowarzyszeniu się obywateli.

20 Według ustawy nr 2013/1997 (Zbiór Praw) o organizacjach *non-profit* wykonujących zadania publicznej służby zdrowia; taki podmiot również należy do „zbioru sektora niezyskowego”.

21 Z uzasadnienia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, sygn. akt PL. ÚS 11/2010-42.

18 Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, sygnatury spraw: PL. ÚS 10/08 i III. ÚS 205/07.

W tym kontekście można odwołać się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Trybunał uznał, że: „możliwość znalezienia podstawy prawnej dla celów działania zbiorowego w zakresie

ochronie na podstawie art. 29 Konstytucji. Fundacyjne osoby prawne (fundacje) opierają się na substracie majątkowym, dlatego nie można do nich zastosować art. 29 Konstytucji, odnoszącego się do

W realiach słowackich znalazła potwierdzenie zasada, że prawo do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach dotyczy stowarzyszeń, które opierają się na różnych podstawach.

wspólnych interesów, przedstawia jeden z najważniejszych aspektów wolności zrzeszania się na podstawie art. 11 Konwencji²².

Trybunał Konstytucyjny jednoznacznie odróżnił zrzeszanie się w stowarzyszeniach od zrzeszania w fundacjach. „Korporacyjne osoby prawne wyróżniające się elementem personalnym mogą przy spełnieniu innych określonych warunków podlegać

wolności zrzeszania. Cel fundacji określany jest przez stronę trzecią (fundatora). W ten sposób fundacja odróżnia się od korporacji, której cel został ustalony na podstawie wspólnej woli osób zrzeszonych w korporacji²³.

Dla porównania Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 12 stanowi, że Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji²⁴. W tym wypadku wolność zrzeszania się przejawia się również przez tworzenie oddzielnych mas majątkowych, którymi są fundacje oraz fundusze.

W Republice Słowackiej założycielami stowarzyszenia muszą być co najmniej trzy osoby fizyczne, z których przynajmniej jedna ukończyła 18 lat – taka jest przesłanka dla komitetu założycielskiego, który składa wnioski do ministerstwa spraw wewnętrznych o zarejestrowanie stowarzyszenia.

22 Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej w sprawie organizacji niezyskowych (*non profit*) świadczących usługi użytku publicznego w uzasadnieniu postanowienia sygn. akt PL. ÚS 11/2010-42, między innymi za: *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas v. Österreich* (punkt 62); sąd odwołał się także na Zalecenie Komisji Ministrów Rady Europy CM/Rec (2007)14 z dnia 10 października 2007 r. o sytuacji prawnej organizacji pozarządowych, które definiuje organizację pozarządową jako dobrowolny organ samorządowy lub organizację założoną dla celów forsowania zasadniczych celów niefinansowych ich założycieli lub członków. Zalecenie przewiduje istnienie członkowskich oraz nieczłonkowskich organizacji pozarządowych. Do kwestii stosowania art. 11 konwencji ww. zalecenie tylko w swojej preambule określa, że istnienie wielu (czyli nie wszystkich) organizacji pozarządowych jest przejawem prawa ich członków do wolności zrzeszania się na podstawie art. 11 konwencji. Zalecenie nie udziela jednoznacznej odpowiedzi na pytanie stosowania art. 11 konwencji do sytuacji prawnej organizacji pozarządowych, ale zaznacza, że art. 11 konwencji będzie dotyczył tylko organizacji pozarządowych złożonych z członków.

23 Z uzasadnienia postanowienia Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej (sygn. akt PL. ÚS 11/2010-42, punkt 1.7) za: E. Hermann-Otavský (w): E. Hácha i in., *Slovník veřejného práva československého*, Brno 1932, s. 711, 712.

24 Art. 12: Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Prawo założenia stowarzyszenia lub do bycia jego członkiem przysługuje wszystkim osobom fizycznym, bez względu na obywatelstwo, wiek, płeć, zawód lub inny warunek. Członkiem stowarzyszenia może być również osoba prawna. Nie może jednak pełnić funkcji założyciela. Stowarzyszenia jako osoby prawne mogą na podstawie umów o współdziałaniu łączyć się w związki.

Dobrowolność zrzeszania się

Wykonywanie prawa swobodnego zrzeszania się jest związane z dobrowolnością, czyli z dobrowolną decyzją obecnych członków, przyszłych członków, ze swobodą tworzenia stowarzyszeń oraz z samorządowym charakterem utworzonego stowarzyszenia. Dobrowolność jest jedną z podstaw zrzeszania się, co potwierdza również ustawa o zrzeszaniu się obywateli: „Nikt nie może być zmuszany do zrzeszania się, do członkostwa w stowarzyszeniach, ani do uczestnictwa w ich działalności. Ze stowarzyszenia każdy może swobodnie wystąpić (§ 3 ust. 1). Dobrowolność występuje więc na początku, gdy człowiek postanawia wraz z innymi ludźmi – wybrać odpowiedzialną mu grupę ludzi – zrzeszyć się w stowarzyszeniu. Dobrowolność obecna jest podczas określania wspólnych celów, które mogą być w rozmaity sposób sformułowane w statucie. Ustawa reguluje granice tylko w sposób negatywny – jedynie w przypadku przekroczenia norm ustawowych ministerstwo spraw wewnętrznych nie rejestruje takiego stowarzyszenia. Z jednej strony definiuje przejawy zrzeszania się, które mają szczególną regulację prawną, a więc także szczególny sposób rejestracji²⁵. Z drugiej – zostały określone cele i zachowania, które są sprzeczne z zasadami demokratycznego państwa prawnego, przez co należy uważać je za nie-

25 § 1 punkt 3 ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw). Powyższa ustawa nie dotyczy zrzeszania się obywateli a) w partiach politycznych oraz ruchach politycznych, b) w celu czynności zarobkowej lub do zabezpieczenia normalnego wykonywania określonych zawodów, c) w Kościołach i wspólnotach wyznaniowych, d) w celu wykonywania prawa myśliwskiego – powyższe formy zrzeszania się mają szczególną regulację prawną oraz szczególny sposób rejestracji, dlatego ustawa o zrzeszaniu się obywateli ich nie dotyczy.

dozwolone, również w związku z wykonywaniem prawa do zrzeszania się²⁶.

Dla porównania, w Rzeczypospolitej Polskiej istnieje konstytucyjne ograniczenie działalności stowarzyszeń. Zakazane są bowiem takie zrzeszenia, których cele lub działalność są sprzeczne z konstytucją lub ustawą²⁷. Dodatkowe zastrzeżenia określono w przepisach szczegółowych o stowarzyszeniach²⁸.

Swoboda sięga tak dalece, że stowarzyszenie nie jest nawet zobowiązane do rzeczywistego wykonywania działalności określonej w statucie. Zatem nie jest zobowiązane do bycia aktywnym. Świadczy o tym interesujące orzeczenie: „Bierność stowarzyszenia sama w sobie nie jest powodem do rozwiązania stowarzyszenia”²⁹. „Ministerstwo spraw wewnętrznych (...) nie może postanowić o rozwiązaniu stowarzyszenia na wniosek m.in. z takich powodów, że stowarzyszenie nie rozwija działalności i nie jest zdolne do podejmowania uchwał, czyli postanowić o rozwiązaniu stowarzyszenia z innego powodu niż

26 §4 ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw). Zabronione są stowarzyszenia: a) których celem jest wspieranie lub ograniczanie praw osobistych, politycznych lub innych obywateli z powodu ich narodowości, płci, rasy, pochodzenia, myślenia politycznego lub innego, wyznania oraz stanowiska społecznego, szerzenie nienawiści i nietolerancji z powyższych przyczyn, wspieranie agresji lub naruszanie w inny sposób konstytucji i ustaw; b) które zamierzają osiągać swoje cele sposobami, które są sprzeczne z konstytucją i ustawami, c) które zamierzają osiągać swoje cele zbrojnie lub z siłami zbrojnymi; za takie nie są uważane stowarzyszenia, których członkowie posiadają lub używają broń palną do celów sportowych.

27 Art. 58, pkt. 2) Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd. 3) Ustawa określa rodzaje zrzeszeń podlegających sądowej rejestracji, tryb tej rejestracji oraz formy nadzoru nad tymi zrzeszeniami.

28 Ustawa z 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 1989 r., nr 20, poz. 104).

29 Zbiór orzeczeń Najwyższego Sądu Administracyjnego w Czechosłowacji: 1018/1921, 2766/1922; (w:) V. Dusil, J. Kliment, *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého. Právnícké knihkupectví a nakladatelství*, Praha 1936, s. 9.

określonego w ustawie, ponieważ działałoby poza zakresem zdefiniowanych w ustawie uprawnień³⁰. Państwo może działać tylko w przypadku, gdy stowarzyszenie prowadzi działalność zabronioną – wezwać stowarzyszenie, aby zakończyło prowadzenie działalności zabronionej i je rozwiązać.

Dobrowolność zabezpieczona jest także w taki sposób, że stowarzyszenie może przestać istnieć jedynie w wyniku samorozwiązania lub postanowienia o fuzji z innym stowarzyszeniem.

ceptowane jest działanie na podstawie statutu również na zewnątrz. W związku z tym ciekawe jest orzeczenie, tym razem Trybunału Konstytucyjnego Republiki Czeskiej, według którego: „przez rejestrację statutu stowarzyszenia obywatelskie stają się związane jego postanowieniami. Statut więc nie ma charakteru «prywatnego dokumentu», ale jest dokumentem normatywnym, przy którym wprawdzie nie ma zastosowania zasada publikowania, jak w przypadku ustawy, ale mimo to jest on wiążący...”³¹ Try-

Charakter samorządowy wyraża się przede wszystkim w fakcie, że stosunki wewnętrzne, organizację i sferę zainteresowań stowarzyszenia określa statut, który tworzą, ewentualnie zmieniają członkowie.

Charakter samorządowy wyraża się przede wszystkim w fakcie, że stosunki wewnętrzne, organizację i sferę zainteresowań stowarzyszenia określa statut, który tworzą, ewentualnie zmieniają członkowie. Regulacja ustawowa w powyższym zakresie jest skromna, ponieważ określa tylko obowiązkowe elementy każdego statutu: nazwę stowarzyszenia – siedzibę, cel organy stowarzyszenia, sposób ich ustanawiania, określenie organów i osób upoważnionych do działania w imieniu stowarzyszenia – postanowienia o jednostkach organizacyjnych, jeżeli zostaną utworzone oraz jeżeli będą działać w swoim imieniu – zasady gospodarki. Ustawa zatem wymaga powyższych elementów, ale nie tego, jak mają one zostać uregulowane. W ten sposób duży zakres samodzielności i samorządności został powierzony samym stowarzyszeniom.

Postanowienia statutu odnoszą skuteczność przede wszystkim w działalności wewnętrznej, ale ak-

bunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej swoim rozstrzygnięciem³² potwierdził obowiązek respektowania przez państwo przepisów wewnętrznych stowarzyszenia, ponieważ państwo uznaje możliwość tworzenia przepisów wewnętrznych stowarzyszenia. Z uzasadnienia powyższego orzeczenia można wysnuć następujący wniosek: Demokratyczne państwo umożliwia stowarzyszeniom obywateli swobodne regulowanie stosunków wewnętrznych w ramach przewidzianych przez ustawę. Jednocześnie państwo niniejszym deklaruje, że w przypadku, gdy regulacja stosunków wewnętrznych stowarzyszenia – określenie praw i obowiązków jego członków – nie jest sprzeczna z ustawą, to będzie ją respektować. Ostatecznie, jeżeli dojdzie do naruszeniu

31 Uchwała Trybunału Konstytucyjnego Republiki Czeskiej z 25 sierpnia 1998 roku; sygn. akt III ÚS 195/98, <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=31926&pos=1&cnt=1&typ=result>

32 Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej; sygn. akt II ÚS 413/09-35.

30 Sąd Najwyższy Republiki Słowackiej, sygn. akt č. 5Sžnč/13/2009.

praw członków w wyniku działania organu stowarzyszenia, które będzie bezprawne lub sprzeczne ze statutem, demokratyczne państwo prawa, poprzez postanowienie sądu, zagwarantuje pokrzywdzone-

interwencja w razie sporów, które powstały wewnątrz stowarzyszenia (tzw. pozwy stowarzyszeniowe); a także w przypadku wezwania do zaniechania czynności zabronionej prawem oraz ewentualnie

Gwarancja prawa do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach przejawia się zwłaszcza w ten sposób, że państwo może ingerować w ich działalność tylko w uprzednio ustalonych ustawowo sytuacjach.

mu członkowi stowarzyszenia ochronę sądową. Jest to działanie w celu zapewnienia podstawowego prawa obywateli tego państwa do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach, spółkach lub innych zrzeszeniach.

Stowarzyszenia oddzielone są od państwa

Stowarzyszenia są oddzielone od państwa, co oznacza, że nie są finansowane z budżetu państwa, natomiast mogą się ubiegać o przyznanie dotacji publicznych. Nie wykonują zadań publicznych, jeżeli nie posiadają pełnomocnictwa ustawowego³³.

Gwarancja prawa do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach przejawia się zwłaszcza w ten sposób, że państwo może ingerować w ich działalność tylko w uprzednio ustalonych ustawowo sytuacjach: przy powstaniu – rejestracja stowarzyszenia lub odrzucenie rejestracji; w trakcie działalności –

w efekcie odgórnego rozwiązania stowarzyszenia – i oczywiście ochrony sądowej przeciwko ingerencjom władzy wykonawczej.

Akt rejestracji stowarzyszenia

Postępowanie w sprawie rejestracji odbywa się w urzędzie rejestracyjnym – Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej. Dla porównania – w Polsce organem rejestrującym są sądy (wpis do Krajowego Rejestru Sądowego)³⁴, na Słowacji jest nim organ władzy wykonawczej.

Postępowanie wszczyna się, gdy złożony wniosek nie zawiera wad. Ministerstwo sprawdza, czy wniosek o rejestrację spełnia następujące kryteria: wniosek został złożony przez co najmniej trzy osoby fizyczne (bez względu na obywatelstwo), z których co najmniej jedna musi mieć ukończone 18 lat (komitet założycielski); wniosek podpisali członkowie komitetu (wpisując swoje imię i nazwisko, numer PESEL oraz miejsca zamieszkania wraz z informacją, kto z nich – osoba powyżej 18 lat – jest pełnomocnikiem upoważnionym do działania w ich imieniu); do wniosku załączony jest statut w dwóch egzemplarzach³⁵.

33 §5 ustawy nr 83/1990 (Zbiór Praw). Stowarzyszenia nie mogą wykonywać funkcji organów państwowych, jeżeli ustawa szczególna nie określa inaczej. Nie mogą kierować organami państwowymi oraz nakładać obowiązków na obywateli, którzy są ich członkami; takim przykładem są np. prywatni usługodawcy usług socjalnych w formie prawnej stowarzyszeń obywatelskich na podstawie brzmienia ustawy nr 83/1990 (Zbiór Praw) oraz ustawy nr 448/2008 (Zbiór Praw); o obowiązkach socjalnych.

34 Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 1989 r., nr 20, poz. 104), art. 8.

35 Ustawa o zrzeszaniu się obywateli co prawda nie określa należności potwierdzenia o zapłacie opłaty administracyjnej,

Etap po doręczeniu wniosku o rejestrację do momentu wszczęcia postępowania w sprawie rejestracji jest ważną częścią rzeczywistego wykonywania prawa swobodnego zrzeszania się. Organy państwowe na tym etapie mogą faktycznie uniemożliwić jego stosowanie. Na podstawie niewłaściwej oceny wniosku, ewentualnie na podstawie oceny kompletności lub poprawności wniosku. Z praktyki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka znany jest przypadek naruszenia artykułu 11 konwencji w sprawie Kościoła Scjentologów w Moskwie przeciwko Rosji. Organy rosyjskie kilkakrotnie odmówiły rejestracji z powodu braku niezbędnych dokumentów, przy czym nie określiły, których dokumentów brakuje, mimo że skarżąca wielokrotnie o to wnioskowała³⁶.

Na tym etapie – po doręczeniu wniosku do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ustawa o zrzeszaniu nie zawiera przepisów możliwej ochrony. Komitet założycielski może wykorzystać instytucję skargi na podstawie ustawy nr 9/2010 Dz.U. o skargach, ewentualnie ochronę sądową na podstawie piątej części kodeksu postępowania cywilnego – czyli w drodze postępowania sądowo-administracyjnego.

ale w ustawie nr 145/1995 (Zbiór Praw) o opłatach administracyjnych w taryfikatorze opłat administracyjnych, pozycji 34 określona została opłata 66 euro za wniosek o rejestrację stowarzyszenia obywateli.

36 18147/02; <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80038#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80038%22%5D%7D> (dostęp 10 października 2014); podmiot został oficjalnie zarejestrowany w 1994 r., w 1997 r. nastąpiła zmiana regulacji prawnej i obowiązku nowej rejestracji, ew. obowiązku spełnienia wymagań nowej regulacji; w ciągu lat 1998–2000 została dwa razy odrzucona ponowna rejestracja danego podmiotu, jeszcze podczas 2000 r. podmiot złożył kolejne trzy wnioski o ponowną rejestrację, które za każdym razem zostały ocenione jako niekompletne, aż w końcu pod koniec 2000 r. nastąpiła taka możliwość; patrz J. Kmec, D. Kosař, J. Kratochvíl, M. Bobek, *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*, C.H. Beck, 2012, s. 1131; podobnie można przytoczyć przykład *Ramazanov v. Azerbejdżan*, gdzie właściwym organom państwowym rejestracja zajęła prawie 4 lata, przy czym *de facto* nastąpiło odrzucenie rejestracji i naruszenie art. 11; 44363/02, (w:) <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-79301#%7B%22itemid%22:%5B%22001-79301%22%5D%7D> (dostęp 10 października 2014).

Ustawa o zrzeszaniu się zawiera szczególne warunki w postępowaniu o odrzucenie rejestracji oraz ochrony przeciwko powyższemu aktowi. Od wszczęcia postępowania rejestracyjnego ministerstwo ma termin 10 dni do wydania postanowienia o odrzuceniu rejestracji (§ 8 ods. 2), a powyższe postanowienie powinno doręczyć pełnomocnikowi komitetu założycielskiego. Przeciwko postanowieniu o odrzuceniu rejestracji członkowie komitetu założycielskiego mogą złożyć odwołanie do Sądu Najwyższego Republiki Słowackiej w terminie 60 dni od dnia, w którym postanowienie zostało doręczone pełnomocnikowi. Sąd postanowienie ministerstwa uchyli, jeżeli odrzucenie rejestracji nie zostało odpowiednio uzasadnione. Dzień uprawomocnienia się postanowienia sądu jest dniem rejestracji stowarzyszenia. Jest to przykład ochrony w sądownictwie administracyjnym, która jest realizowana za pomocą odwołania³⁷.

Ustawa o zrzeszaniu się obywateli zawiera także specjalny środek ochrony przeciwko bezczynności organu rejestracyjnego – najmocniejszy, jakiego ustawodawca mógł udzielić, a który swe korzenie ma w węgierskim prawodawstwie z II połowy XIX wieku. Jeżeli pełnomocnikowi komitetu założycielskiego nie zostało w terminie do 40 dni od wszczęcia postępowania doręczone postanowienie ministerstwa o odrzuceniu rejestracji, stowarzyszenie powstanie w dniu następującym po upływie powyższego terminu; powyższy dzień jest dniem rejestracji. Czyli w przypadku bezczynności ministerstwa następuje ustawowa fikcja rejestracji.

Standardowo stowarzyszenie powstaje w dniu rejestracji. Jeżeli ministerstwo spraw wewnętrznych nie stwierdzi powodu do odrzucenia wniosku o rejestrację, w terminie do 10 dni od wszczęcia postępowania dokona rejestracji i w powyższym terminie prześle pełnomocnikowi komitetu założycielskiego jeden egzemplarz statutu, w którym określi dzień rejestracji, którym jest dzień odesłania (§ 9).

Akt rejestracji nie jest aktem pozwolenia. Do powstania stowarzyszenia wymagane jest działanie

37 § 2501 i n. *Občianskeho súdneho poriadku*; por. np. M. Števec, S. Ficová i in., *Občiansky súdny poriadok. Komentár*, wyd. I, Praha, s. 784.

państwa – stowarzyszenie powstaje na zasadzie legalności.

Wyjątek stanowi powstanie organizacji związkowej lub organizacji pracodawców, ponieważ zgodnie z konwencjami międzynarodowymi powstanie osoby prawnej wiąże się z dniem następującym po

nych, którą należy oddzielić od ideałów wolności obywatelskiej³⁸.

Prawo do swobodnego zrzeszania się nie jest absolutne. Ingerencje państwa w powyższe prawo są dozwolone. W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w związku ze skargą na na-

Prawo do swobodnego zrzeszania się nie jest absolutne. Ingerencje państwa w powyższe prawo są dozwolone.

dniu, w którym do ministerstwa spraw wewnętrznych został doręczony wniosek o jego wpisanie do ewidencji (§ 9a). Tak więc w przypadku organizacji związkowych lub organizacji pracodawców zachowana została zasada ewidencjonowania.

Ograniczenie prawa do swobodnego zrzeszania się w stowarzyszeniach

Ograniczenia są wyraźnie sformułowane bezpośrednio w Konstytucji Republiki Słowackiej (art. 29 ust. 3) – wykonywanie tego prawa można ograniczyć ustawą, jeżeli jest to niezbędne w społeczeństwie demokratycznym dla bezpieczeństwa państwa, ochrony porządku publicznego, do przeciwdziałaniu przestępczości lub ochrony praw i wolności innych osób. Konwencja w art. 11 określa kilka zasadnych powodów ograniczenia, „które ustanawia ustawa i są niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, bezpieczeństwa publicznego, przeciwdziałaniu powstawaniu zamieszkom i przestępczości, ochrony zdrowia lub moralności lub ochrony praw i wolności innych osób”. Ochrona w taki sposób formułowanych wartości wyraża permanentną potrzebę ochrony interesów państwowych jako całości, oprócz ochrony jednostek lub tworzonych przez nie grup. Na pierwszym miejscu określona „potrzeba bezpieczeństwa publicznego wynika nie tylko z doświadczeń nieodległej historii, ale również jest obecną miarą ograniczenia praw politycz-

ruszenie art. 11 został stopniowo uogólniony *test dopuszczalności ograniczeń*. Kwestie, na podstawie których oceniane są skargi naruszenia prawa swobodnego zrzeszania się, są jednocześnie właściwym materiałem interpretacyjnym dla rozstrzygnięć organów publicznych poszczególnych państw (sygnatariuszy konwencji), czyli także dla Republiki Słowackiej, w dziedzinie ochrony lub ograniczenia prawa do swobodnego zrzeszania się³⁹:

1. Czy omawiany przypadek kwalifikuje się jako naruszenie art. 11 konwencji – prawa do swobodnego zrzeszania się z innymi osobami?
2. Czy miała miejsce „ingerencja“ w prawa człowieka osoby skarżącej?
3. Czy powyższa „ingerencja“ była zgodna z ustawą?
4. Czy ta „ingerencja“ miała na względzie chociaż jeden z niezbędnych powodów ograniczeń?
5. Czy powyższa „ingerencja“ jest niezbędna w społeczeństwie demokratycznym?

Jednocześnie w działalności orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka powstał tzw. test legalności, test zasadności oraz test niezbędności dla społeczeństwa demokratycznego: W teście legalności oceniana jest zgodność ingerencji w prawo chronione w art. 11 z prawem wewnątrzpań-

38 C. Gearty, *Civil Liberties*, „Clarendon Law Series” 2007, s. 181.

39 Por. J. Kmec, D. Kosař, J. Kratochvíl, M. Bobek, *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*, Praha 2012, s. 1103–1105.

stwowym, ale także prawo wewnątrzpaństwowe – czy jest dostępne, przewidywalne lub nie dopuszcza samowoli. W teście zasadności ocenia się, czy ingerencja uwzględni ochronę zasadnych powodów ograniczeń (bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne, przeciwdziałanie powstawaniu, zamieszkom i przestępczości, ochrona zdrowia, ochrona moralności, ochrona praw i wolności innych osób). W teście niezbędności dla społeczeństwa demokratycznego ocenia się, czy konkretna ingerencja w prawo chronione w art. 11 była właściwa w stosunku do powodów ograniczeń oraz czy powody określone przez organy państwowe były wystarczające i ważne. W taki sposób można na przykład ingerować w prawo do swobodnego zrzeszania się w przypadku potrzeby ochrony interesu publicznego, ale także ochrony innych praw lub wolności, również chronionych konwencją z uwzględnieniem równowagi kolidujących praw (por. *Gorzelik i inni przeciwko Polsce*, skarga nr 44158/98).

Najbardziej wrażliwymi kwestiami podczas oceny, co może prowadzić lub prowadzi państwo do indywidualnej ingerencji w działalność stowarzyszeń, są te, które zagrażają suwerenności państwowej, integralności terytorialnej, porządkowi prawnemu i konstytucyjnemu, a także te, które nie respektują zasad demokracji, nawołują do powstań, czy przemocy. W związku z tym ingerencje państwa w prawo do swobodnego zrzeszania się mogą najwyraźniej przejawiać się w niezarejestrowaniu stowarzyszenia lub jego rozwiązaniu.

Rozwiązanie stowarzyszenia

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zobowiązane jest postanowić o rozwiązaniu stowarzyszenia z powodów ustawowych. Po pierwsze, w przypadku, gdy nastąpiła zmiana statutu, która jest niezgodna z ustawą o zrzeszaniu się obywateli. Po drugie, jeżeli stwierdzi, że stowarzyszenie prowadzi działalność, która jest powodem do rozwiązania na podstawie ustawy, a stowarzyszenie wbrew wezwaniu ministerstwa kontynuuje swoją działalność. Ustawa obliguje ministerstwo do wezwania stowarzyszenia o zaniechanie działalności zabronionej (§ 11 i 12).

Stowarzyszeniu przysługuje możliwość złożenia odwołania do Sądu Najwyższego Republiki Słowackiej.

Chodzi o ochronę sądowno-administracyjną, która stowarzyszeniu może zostać udzielona za pośrednictwem środków odwoławczych⁴⁰.

Kolejną ingerencją państwa w działalność stowarzyszenia jest sytuacja, gdy stowarzyszenie złożyło przeciwko postanowieniu o rozwiązaniu środków odwoławczy do Sądu Najwyższego Republiki Słowackiej. Środek odwoławczy powoduje odroczenie. Sąd, jeżeli istnieją ku temu poważne powody, może w okresie do uprawomocnienia się swojego postanowienia zawiesić działalność stowarzyszenia. Stowarzyszenie może do tego momentu wykonywać tylko działalność niezbędną do pełnienia swoich obowiązków ustawowych (§ 12 ust. 4). Ochrona sądowa prawa do swobodnego zrzeszania się działa tak, że sąd postanowienie ministerstwa uchyli, jeżeli nie istniały wymagane przesłanki do rozwiązania stowarzyszenia. Podobnie postępuje się również w przypadku jednostki organizacyjnej stowarzyszenia, która upoważniona jest do działania we własnym imieniu.

Ochrona sądowa członka stowarzyszenia

Zasada rozdziału stowarzyszeń od państwa zawiera w sobie również to, że organy państwowe mogą ingerować w wykonywanie prawa do swobodnego zrzeszania się oraz w działania wewnętrzne stowarzyszenia tylko w ustawowo przewidzianych przypadkach. Jednym z takich legalnych „wejść” organów państwowych w przestrzeń wewnętrzną stowarzyszeń jest między innymi ochrona sądowa członka stowarzyszenia. Na podstawie § 15 ust. 1 ustawy o zrzeszaniu się obywateli – jeżeli członek stowarzyszenia uważa postanowienie jednego z organów stowarzyszenia, przeciwko któremu według statutu nie można już złożyć środka odwoławczego, za bezprawne lub sprzeczne ze statutem, może w terminie 30 dni od dnia, w którym dowiedział się o takim postanowieniu, poprosić sąd powiatowy o jego zbadanie, jednakowoż najpóźniej w terminie 6 miesięcy. Interpretacja takiej ochrony sądowej w sprawach dotyczących stowarzyszeń jest

⁴⁰ § 250l i następnego słowackiego kodeksu postępowania cywilnego; por. np. M. Števec, S. Ficová i in., *Občiansky súdny poriadok...*, dz. cyt., s. 784.

na Słowacji ściśle łączona z analogiczną interpretacją w Republice Czeskiej, oczywiście ze względu na wspólną przeszłość prawną. Praktyka stopniowo wskazała przypadki, w których np. wniosek w sądzie złożony nie członek stowarzyszenia, lecz był członkiem⁴¹. Sporne było samo istnienie lub nieistnienie członkostwa, a następnie, czy takie postanowienie nie było sprzeczne z ustawą lub statutem. Wbrew temu przeciwko działaniu, ewentualnie bezczynności stowarzyszenia powód domagał się ochrony sądowej.

Obecnie orzecznictwo naszych sądów w sprawach funkcjonowania stowarzyszeń jest połączone wyraźnie z ustawową regulacją ochrony sądowej członka stowarzyszenia, a także z ogólnym charakterem prawa do swobodnego zrzeszania się, regulowanego ustawowo oraz w konwencjach międzynarodowych. Wiąże się również z orzecznictwem, przede wszystkim Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, oraz ogólnie z prawem do ochrony sądowej i sprawiedliwego procesu. Złożoność oceniania wynika z prywatnoprawnego oraz publicznoprawnego charakteru stowarzyszeń i ich autonomiczności. Pozwy stowarzyszeń rozpatrywane są w postępowaniu cywilnym⁴². Interpretacja wspomnianej możliwej ochrony sądowej stopniowo przyniosła obszerną wykładnię. Różnorodność sporów oraz często także ich kosztowność finansowa spowodowały dopuszczalność kolejnych powództw: np. pozew o ustalenie członkostwa w stowarzyszeniu,

pozew o dopuszczenie⁴³, rozwój nastąpił w ramach interpretacji czynnego upoważnienia rzeczowego w powództwach stowarzyszeń, poszerzenie osnowy wniosków, upoważnienie sądu do interpretacji przepisów wewnętrznych stowarzyszenia, w tym statutu i innych dokumentów⁴⁴. W Czechach, jednocześnie z rozwojem typów dopuszczalnych pozewów (oprócz pozwu członka stowarzyszenia), stopniowo formułowaty się kryteria ich ograniczeń. Z zakresu sporów wewnętrznych dopuszczalne są pozwy, jeżeli, uwzględniając autonomię zrzeszeń oraz odpowiadają następującym warunkom: wstępne postępowanie polubowne – powstała szkoda u powoda lub krzywda – wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu – bezprawność stwierdzonego postępowania drugiej strony (sprzeczność z ustawą, statutem) – interes społeczny w rozstrzygnięciu sprawy⁴⁵. Jednocześnie należy dodać, że kryteria nie muszą zostać spełnione kumulatywnie, a ich wyliczenie jest otwarte⁴⁶. Sąd powinien być ostrożny oraz po-

43 Por. np. L. David, *Na hranicích práva...*, dz. cyt., s. 92.

44 Np. powództwa domaga się osoba niebędąca członkiem dotknięta postanowieniem stowarzyszenia – wyrok Sądu Najwyższego Republiki Czeskiej, sygn. akt 28 Cdo 2750/2005; sygn. akt 28 Cdo 2865/2006; prawo członka do ochrony sądowej w przypadku naruszenia swojego prawa podstawowego w wyniku innego postępowania, niż postanowieniem organu stowarzyszenia – orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Czeskiej, sygn. akt III. ÚS 2542/2007, aktywne uprawnienie nie przynależy jednostce organizacyjnej stowarzyszenia – Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej, sygn. akt 28 Cdo 197/2005. Ze środowiska słowackiego np. właściciel gruntów należących do rewiru myśliwskiego – niebędący członkiem stowarzyszenia – sam ubiegał się o członkostwo w stowarzyszeniu myśliwskim, mianowicie przez określenie – zastąpienie woli stowarzyszenia postanowieniem sądowym – patrz uchwała Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej IV. ÚS 415/2010-16. Pojedyncze przykłady dokumentujące ochronę sądową w sprawach stowarzyszenia ze środowiska czeskiego zostały tematycznie uszeregowane w publikacji: L. David, J. Bílková, M. Podivínová, *Přehled judikatury...*, dz. cyt.

45 Por. np. Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej, sygn. akt 28 Cdo 2916/2006.

46 Por. wyrok Sądu Najwyższego Republiki Czeskiej, sygn. akt 28 Cdo 2304/2011.

41 Sąd Najwyższy Republiki Czeskiej w postanowieniach z dnia 9.05.2000 r., sygn. akt 29 Cdo 2890/99, z dnia 23.11.2005, i sygn. akt 28 Cdo 1018/2005, przyznał aktywne upoważnienie rzeczowe do złożenia pozwu określającego na podstawie § 15 ust. 1 ustawy nr 83/1990 (Zbiór Praw) osobie, która już w czasie złożenia pozwu nie była członkiem stowarzyszenia; chodziło jednak o taki stosunek prawny, który go bezpośrednio dotyczył (roszczenia podziału majątkowego pozwanego z powodem jako byłym członkiem stowarzyszenia obywatelskiego).

42 Por. np.: I. Telec, *Spolkové právo*, C.H. Beck, Praha 1998, s. 157; L. David, *Na hranicích práva. Soudcovské eseje*, Praha 2012, s. 92; L. David, J. Bílková, M. Podivínová, *Přehled judikatury. Soudní ochrana člena spolku, církve a politické strany*, Praha 2011, s. 11 i n.

wściągliwie podchodzić do tego katalogu, tak aby nie zajmował się każdym spornym aktem stowarzyszenia oraz aby sam nie stał się „nadzorcą stowarzyszenia”. Ważne jest również indywidualne podejście do sytuacji, uwzględniające chociażby ewentualne następstwa orzeczenia sądowego⁴⁷.

Jednostki organizacyjne stowarzyszeń

W związku z rzeczywistym wykonywaniem prawa do swobodnego zrzeszania się na Słowacji należy wspomnieć także o jednostkach organizacyjnych

zacyjne stowarzyszenia⁴⁸. Te jednostki organizacyjne mogą uzyskać podmiotowość prawną lub funkcjonować jako jednostki niesamodzielne – wydzielone organizacyjnie w strukturze stowarzyszenia (zgodnie ze statutem – np. referaty, wydziały, działy).

Pełną regulację prawną dotyczącą jednostek organizacyjnych można zsumować w postaci następujących zasad. Ustawa o zrzeszaniu się obywateli spośród elementów obowiązkowych statutu zawiera także przepisy o jednostkach organizacyjnych, jeżeli zostaną utworzone i jeśli będą działać w swo-

Sąd powinien być ostrożny, aby nie zajmował się każdym spornym aktem stowarzyszenia oraz aby sam nie stał się „nadzorcą stowarzyszenia”.

stowarzyszeń, ponieważ w tej sytuacji prawnej chodzi o wyjątkowy przejaw powstania osoby prawnej na zasadzie wolności. Brakuje tutaj jakiegokolwiek ingerencji państwa – rejestracji, ewidencjonowania czy pozwolenia. Nowy podmiot prawny powstanie, jeżeli zostaną spełnione ustawowo przewidziane przesłanki, bezpośrednio w wyniku prywatnoprawnej inicjatywy oraz czynności prawnej; nie jest potrzebne żadne działanie państwa.

Ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw) o zrzeszaniu się obywateli przewiduje możliwość, że stowarzyszenia mogą tworzyć zwyczajowo oznakowane filie lub oddziały, czyli mogą dla siebie tworzyć *jednostki organi-*

im imieniu. W literaturze prawniczej powyższe filie nazywane są stowarzyszeniami pobocznymi, które uważane są za poboczne osoby prawne. Po założeniu są zależne od stowarzyszenia jako całości, jak również uzależnione od trwania stowarzyszenia jako całości. Wraz z rozwiązaniem stowarzyszenia rozwiązaniu ulegają także wszystkie jego jednostki organizacyjne, bez względu na to, czy są prawnie samodzielne, czy też nie⁴⁹ – co oczywiście nie ma zastosowania w drugą stronę. Jeżeli zaniknie jednostka organizacyjna, to nie zaniknie samo stowarzyszenie. W razie wezwania do zaniechania prowadzenia działalności zabronionej – lub w postanowieniu o rozwiązaniu jednostki organizacyjnej w przypadku stwierdzonej działalności zabronionej – ministerstwo postępuje podobnie jak przy stowarzyszeniu.

§ 19 kodeksu cywilnego o utworzeniu i powstaniu stowarzyszenia przewiduje jako formę czynności

47 W cytowanym postanowieniu NS ČR, sygn. akt 28 Cdo 2304/2011 – sporne było postanowienie Komisji odwoławczej i rewizyjnej Czeskomorawskiego Związku Piłki Nożnej, przy czym jeżeli zostałyby skasowane, to wyniki właściwych zawodów piłkarskich i tak by pozostały w ważności, oprócz tego delikt ukaranego powoda już nie było możliwe naprawić; postanowienie pozostało w ocenie organu stowarzyszenia. Do rozważań o redukcji teleologicznej w pozwach stowarzyszeniowych zob. także: L. David, *Na hranicích práva...*, dz. cyt., s. 102 i n.

48 § 6 punkt 2 litera e) ustawa nr 83/1990 (Zbiór Praw): „w statucie muszą zostać określone (...) postanowienia o jednostkach organizacyjnych, jeżeli zostaną utworzone i jeżeli będą działać we własnym imieniu”.

49 I. Telec, *Spolkové právo*, Praha 1998, s. 148.

prawnej umowę pisemną lub akt założycielski, jeżeli ustawa szczególna nie stanowi inaczej. Moment powstania wiąże z dniem, w którym osoba prawna została wpisana w rejestrze handlowym lub w innym ustawowo określonym rejestrze, jeżeli ustawa szczególna nie określa jej powstania inaczej. Ustawa o zrzeszaniu się obywateli przewiduje możliwość powstania jednostki organizacyjnej według zasad określonych w statucie, bez kolejnej rejestracji lub ewidencji.

Powstanie filii stowarzyszenia w praktyce najczęściej odbywa się tak, że stowarzyszenie w statucie określa swoją strukturę wewnętrzną i dopiero później stopniowo tworzy jednostki organizacyjne, mianowicie na podstawie wewnątrzorganizacyjnych aktów lub umów. Inny ze sposobów jest taki, że osoba lub grupa osób poprosi właściwy organ sto-

Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej stwierdził, że samorządowy charakter i dobrowolność stowarzyszeń zostały przewidziane również dla przypadków postanowienia o powstaniu osób prawnych, utworzonych w zakresie i dla osiągnięcia zasadniczych celów samorządu, których ochrona oraz reprezentowanie interesów członków są zgodne ze statutem. Powyższe podejście wymaga respektowania takiego postanowienia, jeżeli nie jest ono sprzeczne z obowiązującymi przepisami prawa. „Wolność takiego zrzeszania się oraz zasady wolności łączą się z podstawowymi cechami społeczeństwa demokratycznego oraz tendencjami społecznymi, które z nich wynikają. Państwo w tej dziedzinie nie forsuje potrzeby rygorystycznej kontroli przez organy państwowe, a pozostawia wolność samorządowi, która jest przesłanką realizacji podstawowych

Wolność zrzeszania się oraz zasady wolności łączą się z podstawowymi cechami społeczeństwa demokratycznego oraz tendencjami społecznymi, które z nich wynikają.

warzyszenia o utworzenie jednostki organizacyjnej stowarzyszenia, a stowarzyszenie wystawi tzw. list rejestracyjny. Kolejny sposób utworzenia jednostki organizacyjnej opiera się na tzw. umowie o przydzieleniu podmiotowości, zawartej pomiędzy zainteresowanymi utworzeniem jednostki organizacyjnej i stowarzyszeniem. Chwila powstania jednostki organizacyjnej zależy zatem od zasady ujętej w statucie oraz we właściwym akcie założenia. Nigdy nie można jednoznacznie określić, czy założycielem jednostki organizacyjnej jest stowarzyszenie, czy założycielami są członkowie tworzący jednostkę organizacyjną. W tym momencie należy ponownie odnieść się do statutu⁵⁰. W praktyce taki system funkcjonuje.

praw jej członków. Mając na uwadze powyższe zasady, należy ocenić także postanowienia organów samorządowych skierowane do powstających nowych podmiotów (wraz z ich postanowieniami o powstaniu osób prawnych), utworzonych w zakresie i dla osiągnięcia zasadniczych celów samorządu, z których jednym bez wątplenia jest ochrona interesów gospodarczych i społecznych jego członków. Ten proces wymaga respektowania takiego postanowienia, jeżeli nie jest sprzeczne z obowiązującymi przepisami prawa (art. 2 Konstytucji)...⁵¹.

J. Fiala, I. Pelikánová, R. Pelikán, T. Dvořák, K. Svoboda, P. Pavlík i in., *Občanský zákonník. Komentář. Svazek I*, (§ 1 do § 654), wyd. 1, Praha 2014, s. 688.

51 Por. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego Republiki Słowackiej, sygnatura nr II. ÚS 325/2014.

50 Porównaj charakterystykę stowarzyszenia ubocznego na podstawie nowego kodeksu cywilnego; J. Švestka, J. Dvořák,

Zagadnienie dotyczące jednostek organizacyjnych w Czechach, gdzie przez długi czas istniała regulacja „federalnej“ ustawy o zrzeszaniu się obywateli, skłoniło ustawodawcę do nowelizacji powyższej ustawy (w 2009 roku). Dla filii upoważnionych

Na Słowacji obowiązuje zatem *słabsza* regulacja prawna dotycząca jednostek organizacyjnych, jednakże z zachowaniem zasady wolności podczas ich powstania. Natomiast podejście do tej problematyki kształtowane jest pod wpływem nauki i prakty-

Interesującym podejściem do oceny osobowości prawnej jest stosunek do jednostki organizacyjnej w prawie pracy.

do działania w swoim imieniu został wprowadzony obowiązek zgłoszenia w ministerstwie swojej nazwy, daty powstania i rozwiązania, jak również nazwy stowarzyszenia, według statutu, w momencie powstania. Dla ministerstwa wprowadzony został obowiązek prowadzenia ewidencji nie tylko stowarzyszeń, ale także ich jednostek organizacyjnych z własną podmiotowością prawną⁵². Obecne brzmienie regulacji, dotyczącej stowarzyszenia ubocznego w kodeksie cywilnym, do którego została, z mocą od dnia 1 stycznia 2014 r., wpisana regulacja stowarzyszeń, zachowało zasadę dobrowolności i samorządowego charakteru – statut może przewidywać istnienie stowarzyszenia pobocznego lub określać, jak stowarzyszenie poboczne może zostać założone. Osobowość prawna stowarzyszenia pobocznego wywodzi się od osobowości prawnej stowarzyszenia głównego. Stowarzyszenie poboczne może mieć prawa i obowiązki oraz nabywać je w zakresie określonym przez statut, znajdujący się w rejestrze publicznym (§ 219 oraz § 228 k.c.). W odróżnieniu od przepisów słowackich została wprowadzona zasada powstania stowarzyszenia oraz powstania stowarzyszenia pobocznego w dniu wpisu do rejestru publicznego (w sądzie rejestrowym). Jednocześnie została ustanowiona zasada, że wniosek o wpis stowarzyszenia pobocznego do rejestru publicznego składa stowarzyszenie główne (§ 229 k.c.).

52 Ustawa nr 227/2009 (Zbiór Praw); następnie nowelizowany § 9 ustawy nr 83/1990 (Zbiór Praw).

ki – słowackiej oraz czeskiej. W Republice Czeskiej regulacje nowego kodeksu cywilnego odnoszące się do stowarzyszeń pobocznych przejęły stanowiska doktryny i praktyki.

W Czechach zauważa się mocniejszy wpływ zasady, według której: „Akceptuje, uznaje i uszczegóławia się dotychczasowe rozumienie, według którego podmiotem prawa może być tylko jednostka organizacyjna, której ustawa nadaje osobowość prawną”⁵³. W komentarzu do kodeksu cywilnego, przy niektórych sposobach zakładania osoby prawnej (swobodne postanowienie, sposób rejestracji oraz sposób koncepcji), a także przy zasadzie wolności (*swobodne ustanowienie*) jest stwierdzone następujące: „Osoba prawna jako podmiot prawa powstaje już w wyniku sporządzenia aktu założycielskiego, przy czym rejestracja w rejestrze publicznym nie jest wymagana wcale; jeśli już zostanie dokonana, to na pewno nie można wpisać przypisać charakteru konstytucyjnego. W porządku prawnym Republiki Czeskiej powyższy sposób nie występuje w czystej formie, w innych reżimach prawnych jest to także bardzo wyjątkowe. Stosunkowo bliska powyższemu systemowi jest regulacja prawna dotycząca zakładania organizacji związkowych oraz organizacji pracodawców”⁵⁴.

53 J. Švestka, J. Dvořák, J. Fiala, I. Pelikánová, R. Pelikán, T. Dvořák, K. Svoboda, P. Pavlík i in., *Občanský zákoník...*, dz. cyt., s. 437 – komentarz do § 118: Osoba prawna ma osobowość prawną od chwili swojego powstania do momentu likwidacji.

54 Tamże, s. 444.

Na Słowacji jednostki organizacyjne występują również w innych dziedzinach prawa (np. w prawie handlowym lub w prawie pracy). Interesującym podejściem do oceny osobowości prawnej jest stosunek do jednostki organizacyjnej w prawie pracy. Według kodeksu pracy „pracodawcą jest także jednostka organizacyjna pracodawcy, jeżeli tak postanawiają przepisy szczególne lub statut według przepisu szczególnego. Jeżeli stroną stosunku pracy jest pracodawca, nie może być nim jednocześnie jego jednostka organizacyjna i na odwrót”⁵⁵. Czyli jednostka organizacyjna, nawet gdy nie jest osobą prawną według brzmienia przepisów prawa cywilnego⁵⁶, posiada całkowitą osobowość prawną według kodeksu pracy⁵⁷.

Krótką oceną działania stowarzyszeń w Republice Słowackiej

Obecnie trudno ocenić, ile stowarzyszeń rzeczywiście działa i rozwija swoją działalność na tery-

torium Republiki Słowackiej⁵⁸. Wydaje się to być dobrym sygnałem dla społeczeństwa, które domaga się demokratycznego ustroju i stosowania zasad państwa prawa; że nie ma kontroli działających stowarzyszeń, ew. sprawdzania, czy stowarzyszenia działają i jak działają – np. za pośrednictwem obowiązkowego składania raportów; nie ma ustawodawstwa, które określałoby, w jakich dziedzinach wolno się stowarzyszać, czy też nie ma obowiązkowego przypisywania obywateli do określonej dziedziny życia społecznego; nie ma obowiązku publikacji danych swoich członków. Co stowarzyszenie opublikuje o sobie, zależy jedynie od zamiaru samego stowarzyszenia. Stowarzyszenia obywatelskie są aktywne w rozmaitych dziedzinach życia, m.in. w organizacjach pożytku publicznego. Do sfer działania tych organizacji należy w dużej mierze ochrona środowiska naturalnego, a także ochrona innych praw i wolności.

55 § 7 punkt 2 ustawa nr 311/2001 (Zbiór Praw), kodeks pracy.

56 Osoby prawne według przepisów ogólnych prawa cywilnego w Republice Słowackiej dzielą się w zasadzie na cztery kategorie podstawowe: stowarzyszenia osób fizycznych lub prawnych, celowe stowarzyszenia majątkowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty, o których stanowi ustawa (§ 18 ust. 2 k.c.). Powstanie osoby prawnej jest z zasady dwufazowe, ważny jest moment założenia (umowa pisemna, akt założycielski) – jest to chwila powstania. Na podstawie § 19 ust. 2 k.c.: osoby prawne powstają w dniu, w którym zostają wpisane w rejestrze handlowym lub w innym ustawowo określonym rejestrze, jeżeli ustawa szczególnie nie określa inaczej.

57 H. Barancová, *Zákonník práce. Komentár*, C.H. Beck, 2013, s. 142.

58 Według listy na oficjalnych stronach internetowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Słowackiej zarejestrowanych jest około 44,6 tysięcy stowarzyszeń w pełnej liście, <http://www.ives.sk/registre/zoznamoz.do;jsessionid=ABC785A591B904339460BE565ADBC06B?action=azzu> (dostęp 18 lutego 2015), i mniej więcej 39,6 tysięcy według aktualnej listy <http://www.ives.sk/registre/zoznamoz.do;jsessionid=ABC785A591B904339460BE565ADBC06B?action=azza> (dostęp 18 lutego 2015), co przedstawia znaczący wzrost w porównaniu z wrześniem 2012 r., kiedy w pełnym rejestrze było zaewidencjonowanych około 34,5 tysięcy stowarzyszeń obywatelskich na stronach internetowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, <http://portal.ives.sk/registre/zoznamOZ.do> (dostęp 1 września 2012).